

2015 – en oversigt over dansk kirkeliv

Af Kurt E. Larsen

Indledning

Christiansfeld som verdensarv

I 2015 blev byen Christiansfeld af UNESCO udnævnt til den fornemme værdighed af »verdensarv«. Byen er bygget af den tysk-pietistiske vækkelsesretning, Brødremenigheden, der i 1773 fik lov at opføre en by af den danske kong Christian 7 – deraf navnet. Det er én af de første danske byer, der er opført efter en bestemt plan – og den eneste, der er opført efter en gennemført teologisk grundplan (Kristeligt Dagblad, herefter Kr.D., 17/6). Udnævnelsen, der har været længe undervejs, fandt tilfældigvis sted næsten samtidigt med regeringsskiftet og kom dermed til at virke som en stilfærdig kommentar til debatten om den nye regerings omstridte ord om Danmark som et kristent land.

Om store og »små« begivenheder

Det er ikke så enkelt at skrive en årsoversigt over dansk kirkeliv. Ikke at der mangler kildemateriale, for der findes en lang række kirkelige og teologiske blade og tidsskrifter. Kristeligt Dagblad er en vigtig kilde, og også andre aviser og medier dækker en del af de kirkelige nyheder. I stigende grad bliver de mange hjemmesider vigtige kilder. Det vanskelige ligger derfor i udvælgelse og prioritering. Vedrørende 2015 er det let at finde stof i aviser og blade om bispevalget i Aarhus og om et par præstesager: Pastor Marie Høgh, der søgte stilling i Berlin og angiveligt blev adspurgt om sine politiske holdninger, og pastor Søren E. Jensen, der havde været (for?) polemisk i en prædiken. Men hvad hvis de vigtigste ting sker i kirkens hverdag og på det lokale plan, usynligt for alle medier? At de små ting kan være meget vigtige for den enkelte persons forhold til kirken, kom frem i en udtalelse fra SF's formand Pia Olsen Dyhr: »Jeg voksede op i et lille landsbysamfund, hvor præsten faktisk kom på besøg... Da min mor og far blev skilt, bankede han på hos min far, og kom med en julekurv. Han besøgte løbende min far for at se, hvordan han havde det. Det gjorde et kæmpe

indtryk på mig at opleve sådan en engageret præst«. ¹ Den slags stilfærdigt arbejde fra folkekirkens side når sjældent forsiderne. I år har en undersøgelse vist, at der var 100 folkekirkelige sorggrupper i gang. Disse var typisk forankrede i den lokale kirke, gratis og åbne for alle. Nogle af dem inddrog salmesang, bøn og velsignelse i arbejdet, mens andre udelod den slags kirkelige elementer, idet man lagde vægten på at stille sig til rådighed i den svære sorgproces (Præsteforeningens Blad 15ff). De mange deltagere i disse grupper har typisk fundet hen til dette kirkelige tilbud gennem en personlig invitation fra andre. Ingen har distanceret sig fra kirken som følge af dette arbejde, tværtimod er nogle af deltagerne rykket tættere på kirken, mens nogle deltagende ikke-medlemmer har overvejet at melde sig ind i folkekirken på grund af tilbuddet om sorggruppedeltagelse (Præsteforeningens Blad 44ff). I al stilfærdighed var dette vel også en vigtig del af årets kirkeliv.

I denne oversigt har jeg prøvet at se dansk kirkeliv fra mange forskellige vinkler, i håbet om at opregningen af forskellige »små« og »store« sager tilsammen kan give en nogenlunde dækkende skitse.

Flygtninge til Danmark

Årets ord 2015 blev »flygtningestrømme« (Morgenavisen Jyllands-Posten, herefter JP, 21/12). I september oplevede Danmark store grupper af flygtninge, der kom til landet sydfra og vandrede nordpå ad vore motorveje. Siden har dansk politik ikke været det samme. Det politiske dilemma blev belyst af folk, der kendte den internationale situation: FN's højkommisær for flygtninge, jordaneren Zeid Ra'ad Al Hussein, mindede de europæiske lande om deres historiske svigt over for forfulgte jøder og opfordrede til at huske dette nu, idet han gjorde gældende, at Europa, Australien og Canada let kunne give en million syriske flygtninge husly (Kr.D. 18/6). Heroverfor stod lederen af Dansk Flygtningehjælp, Andreas Kamm, der kaldte det tosset at mene, at der var plads til endeløse baner af flygtninge og migranter i Danmark (Kr.D. 27/8).

Det er forfærdeligt at være personligt forfulgt eller at måtte flygte for krigens rædsler i sit hjemland. Det er også forfærdeligt for unge fra Afrika og Mellemøsten at leve i et land uden nogen fremtidsudsigt. For nogle i den danske debat betød det, at de gerne ville byde 100.000 flygtninge velkomne, ja, måske et ubegrænset antal (Kr.D. 23/9). Pastor Jørgen Bøytler, Christiansfeld, gjorde gældende, at enten måtte regeringen erklære, at Danmark alligevel ikke er et kristent land, eller også

1 *Domino*, udgivet af Frikirkenet, nr. 6.

måtte man byde alle flygtninge velkomne (Kr.D. 30/12). Det synspunkt svarede til de politiske signaler, der kom fra Tyskland og Sverige i det tidlige efterår, og som formodentlig var med til at få over 1 million flygtninge til at søge til Europa, de fleste over havet til Grækenland og derefter op igennem Europa.

Andre i den danske debat ville hellere hjælpe flygtninge i nærområderne. Dilemmaet blev stillet skarpt op af forfatteren Helge Hoffmann: Skulle man hjælpe den unge muslimske mand, der var resursestærk nok til at komme hertil og bede om asyl – eller den kristne eller yazidiske enke, der kun kunne håbe på at afværge, at hendes børn døde af sult og kulde i flygtningelejren eller blev sexslaver? (Kr.D. 22/10).

Andre så det som politikernes pligt at værne deres lande fra at modtage mod så store grupper af flygtninge, at deres lande og befolkninger ikke kunne integrere dem. Kultur- og kirkeminister Bertel Haarder udtalte: »Migrationen vil trække meget lange spor, fordi det er så vanskeligt at integrere mennesker fra ikke-vestlige lande i det moderne europæiske velfærdssamfund. Især de nordiske samfund er som en stige, hvor de nederste trin mangler. Det vil sige, man kan ikke som i Sydeuropa, i USA og i Canada klatre langsomt op ad stigen, for de nederste trin er der ikke. Derfor ender frygtelig mange på offentlige ydelser«.² I Danmark stod et bredt politisk flertal bag en ret restriktiv indvandrerpolitik, og vel bl.a. derfor kom der forholdsvis færre asylansøgere til Danmark end til vore nabolande: I 3. kvartal søgte 5.520 asyl i Danmark, mod 8.505 i Norge, 42.520 i Sverige og 108.305 i Tyskland.³ Siden voksede antallet af asylansøgere i Danmark: I oktober måned søgte 3.646 personer om asyl her i landet, i november 5.039 (Kr.D. 4/12. JP 22/12).

Flygtninge- og migrantproblemet diskuteredes i årets løb, også teologisk. Først skal vi dog se på den mere praktiske side af kirkens forhold til flygtninge og migranter.

Kirke og flygtninge

I folkekirken blev der i år etableret et »Folkekirkens asylsamarbejde«, med deltagelse af Mellemkirkeligt Råd, Tværkulturelt Center, Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter samt Folkekirke og Religionsmøde (Kr.D. 27/2).

2 <http://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/vi-har-selv-skabt-indvandringens-problemer> (set 21/12 2015).

3 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:First_time_asylum_applicants_Q3_2014_%E2%80%93_Q3_2015.png.

Mange i folkekirken var aktive i at byde flygtninge velkommen og yde praktisk og moralsk støtte, ud over den umiddelbare hjælp som Røde Kors og danske myndigheder havde ansvaret for og resurserne til. Provst Anders Holt fra Norddjurslands provsti opfordrede provstiets præster til at møde op, gerne i ornat, og slutte sig til glædesringen omkring asylcenteret i Lyngby på Djursland, efter at dette havde været udsat for hærverk. I alt mødte 2.000 personer op ved den lejlighed (Kr.D. 31/8, 10/10). Asylansøgere giver menigheden et løft, fortalte man fra Skt. Peders kirke i Randers, hvor to syriske kvinder – en kristen og en muslim – fra det nærliggende asylcenter dukkede op til gudstjeneste og efterfølgende kirkekaffe. Folk fra menigheden begyndte at besøge dem på asylcenteret og invitere dem hjem: »En søndag lavede asylansøgerne kirkefrokost til menigheden. Flere af de ældre kirkegængere er kommet i opløftet stemning ved det her«.⁴

Det viste sig, at det kunne være svært for folkekirkens præster at få adgang til asylcentre. Disse skulle være religionsneutrale steder, lød det fra asylchef i Røde Kors, Anne La Cour (Kr.D. 15/8. JP 21/12); en holdning, som kirkeminister Bertel Haarder kaldte et udpræget udslag af religionsforskrækkelse (JP 25/12). Der forelå intet overblik over de nytilkomnes religiøse baggrund. Da langt de fleste kommer fra helt overvejende muslimske lande som Syrien, Afghanistan, Iran og Irak må det forventes, at det store flertal af flygtninge/migranter også er muslimer. Danske Kirkers Råds og Kontaktgruppen for Muslimer og Kristne udsendte en fælles opfordring til at vise de mange nye flygtninge venlighed og respekt (Kr.D. 11/9).

De frie kirkelige organisationer var forholdsvis aktive i arbejdet for flygtninge og migranter. KFUM og KFUK i Danmark opfordrede sine foreninger til at gøre noget aktivt og lokalt, og det oplystes at mange foreninger allerede havde gang i initiativer, såsom at stille op til fodboldkamp på asylcentre, invitation til andre sociale aktiviteter eller tilbud om leg med flygtningebørn. Bevægelsen havde også som sin fremtidsvision at tilbyde »aktiviteter, der på et tydeligt kristent grundlag møder de behov, som børn og unge omkring os har, og styrker deres livsmod og handlemuligheder i forhold til trosliv og samfundsliv«.⁵ I den kirkelige presse syntes flygtninge og migranter at fylde forholdsvis mest i bladene fra Luthersk Mission og Indre Mission, idet man i disse sammenhænge ikke diskuterede de principielle spørgsmål, men

4 *Tro på Tværs*, udgivet af Tværkulturelt Center, nr. 3.

5 *Markant* (KFUM & KFUK, blad for frivillige), nr. 4.

beskrev praktiske initiativer for flygtninge og migranter lokalt, på sommerlejre osv.⁶

Flere asylansøgere ville efter kontakt med folkekirken eller frikirker oplæres i kristen tro og døbes. Dette rummede det særlige aspekt, at det i visse lande var forbundet med livsfare at have forladt Islam, hvorfor det påvirkede en eventuel hjemsendelsessag at pågældende asylansøger var konverteret. Mistanken om, at enkelte ligefrem kunne spekulere heri og lade ønsket om ikke at blive hjemsendt være grunden til dåb, lurede og førte til debat om den rette fremgangsmåde for – ja, i det hele taget betimeligheden af – at døbe asylansøgere (Kr.D. 27/2. 11/3. 24/8. 29/9. 31/8. JP 21/12). Ifølge konsulent Mogens Mogensen, der er ekstern lektor ved Københavns Universitet og formand for det Mellemkirkelige Råd, var der i Danmark hvert år 100-150 muslimer, der konverterede til kristendommen, og dette var udtryk for en klart stigende tendens. Det blev anslået, at mellem 1000-1500 muslimer var konverteret til kristendommen i alt, mens 4.000 var konverteret den anden vej. Numerisk var det altså flest konversioner til Islam, mens der forholdsvis var der flest konversioner til kristentroen. Det forlød, at der også på verdensplan var mange konverteringer til kristentroen, bl.a. var 100.000 iranere blevet kristne siden 1979, angiveligt bl.a. pga. volden i Islams navn (Udfordringen 2/7).

Folk, kirke og religion

Danskernes tro og kirkegang

Danskernes religiøse holdninger blev undersøgt fra en særlig vinkel. En bog af Christine Tind Johannesen-Henry, »Kræften og kraften, hverdagskristendom i et netværksteologisk perspektiv«, handlede om den vildtvoksende og ofte temmelig utilpassede hverdagstro, som præster og plejepersonale mødte ved sygesengene. Forfatteren, der er post doc.-stipendiat ved det teologiske fakultet i København, havde foretaget en spørgerunde til 1043 kræftoverlevende, hvoraf 97 % var døbt, 94 % konfirmerede og 83 % medlemmer af folkekirken. 23 % af dem gik dog aldrig i kirke, mens 65 % gik i kirke 0-2 gange om året. I alt 12 % måtte siges at være regelmæssige kirkegængere. 34 % følte det trygt at kunne gå i kirke, når vedkommende altså selv havde brug for det. Kræftsygdomsforløbet havde i øvrigt ikke ændret meget på deres forhold til tro, og kun 5 % havde talt med en præst om tro i forbindelse med kræftsygdommen. Med hensyn til tro stod det bedre til

⁶ *Indre Missions Tidende* nr. 22, 26, 31, 34, 38, 42, 45. *Tro og Mission* nr. 1, 2, 3, 7, 9, 12, 15, 16, 17, 20, 21.

end med kirkegangen. Af gruppen oplyste 26 % at være ateister eller ikke-troende. 36 % kaldte sig søgende, 23 % kaldte sig tvivlende. Flere kvinder end mænd anså sig for at være »et menneske, der tror«: 67 % af kvinderne mod 45 % af mændene. 30 % bad »ofte« eller »dagligt«, mens kun 17 % aldrig bad en bøn. 48 % troede, at mirakler kunne ske.⁷

Aalborg Stift var et af de stifter, der talte kirkegængerne. Her opgjordes det, at der i gennemsnit kom 54 til gudstjenesterne; til ungdomsgudstjenester kom der i gennemsnit 160, mens den traditionelle søndagshøjmesse havde et besøgstal på 47. I alt var der 1,6 millioner deltagere på et år. Til en kirkekoncert kom der gennemsnitligt 102 deltagere, mens foredrag trak 48.⁸

Også tal fra anden side tydede på en voksende interesse for kirke og kristentro. Flere var blevet regelmæssige kirkegængere – fra 3,8 % i 1990 til 9,2 % i 2014. Der var også blevet lidt flere danskere, der kalder sig selv troende: Fra 68 % i 1981 til 72 % i 2008 (Kr.D. 4/8).

Danmark – »et kristent land«?

Pr. 1. juli 2015 var der 4.394.869 medlemmer af folkekirken, svarende til 77,4 % af alle indbyggere (Kr.D. 12/8). Lars Løkkes Rasmussens nye regering skrev i juni i sit regeringsgrundlag, at »Danmark er et kristent land, og den evangelisk-lutherske kirke indtager en særstatus som folkekirke«. Men fordi folkekirken havde en grundlovgivet særstatus, og fordi det store flertal var medlemmer, var det ikke nødvendigvis det samme som at sige, at Danmark var et kristent land. Formelt set har Danmark ikke været et kristent land siden 1849. Indtil 1849 byggede Danmark direkte på den kristne tro og på de ti bud som straffelov, men med grundloven kom religionsfrihed, idet man dog gav den evangelisk-lutherske kirke en særstilling som »folkekirke«. At Danmark i sin historie har været kristent, og at vort land stadig i mange henseender er dybt præget af denne historie, er vel uomtvisteligt. Men det var nyt i den politiske sammenhæng at kalde Danmark for et kristent land.

Sognepræst Christian Langballe, medlem af folketinget for Dansk Folkeparti, støttede formuleringen. Han fandt, at det somme tider var nødvendigt at slå det indlysende fast (Kr.D. 30/6). Tove Videbæk, medlem af pinsekirken og politisk aktiv i Kristeligt Folkeparti og senere i det konservative folkeparti, kaldte det en stor glæde, »at vi nu i Danmark med rette og med henblik på vore grundlæggende værdier erken-

⁷ Johannesen-Henry, København 2015, side 189ff.

⁸ <http://aalborgstift.dk/liv-tro/nyheder/2015/maj/ny-statistik-myten-om-de-tomme-kirker-er-aflivet/>.

der, at vi er et kristent land« (Kr.D. 10/8). Indre Missions formand, valgmenighedspræst Hans-Ole Bækgård, støttede også formuleringen: »Som kirke og missionsbevægelse må det give os stor frimodighed til at vidne om, hvad det vil sige at leve som bekendende kristne og være tjenende for land og folk.« Bækgård modificerede dog også sin opbakning: »Principielt kan et land ikke være kristent, for så vidt det gælder en personlig tro... Jeg kan følge det syn, at Danmark snarere er en frafalden nation, hvor landets indbyggere bør bekende deres synd, omvende sig og søge Guds nåde« (Indre Missions Tidende nr. 33).

Der blev også rettet kritik af sætningen. Ikke alle de grundtvigske var glade for den. Grundtvigkenderen, valgmenighedspræst Kim Arne Pedersen, mente, at Grundtvig selv ville have sagt, at kristendommen var en vigtig faktor i vores kultur, men ikke at Danmark var et kristent land (Kr.D. 7/7). Teologiprofessor Svend Andersen, Aarhus Universitet, fandt at formuleringen signalerede en lukkethed over muslimer og ikke-religiøse (Kr.D. 30/6). Biskop Kjeld Holm kaldte det tom retorik og ren populisme, »en slags religiøs-politisk legitimering af stramningerne på flygtninge- og indvandrerområdet« (Kr.D. 25/7). Anders Stjernholm fra Ateistisk Selskab fandt, at sætningen pegede bagud, så regeringen skulle have kaldt sit regeringsgrundlag for »Sammen for fortiden« i stedet for »Sammen for fremtiden« (Kr.D. 24/8). Derimod havde repræsentanter for landets største ikke-kristne religion, Islam, ikke problemer med formuleringen, da der i øvrigt var religionsfrihed. De så tværtimod gerne, at tro og religion spillede en større rolle i landet, og en muslimsk talsmand forventede, at sætningen generelt ville give religion mere plads i det offentlige rum: »Det vil give de religiøse følelser en større prioritet. Religion bliver ikke affærdiget, som noget, der hører fortiden til« (Kr.D. 11/7).

En troende kristen som forskningsminister?

Den nye uddannelses- og forskningsminister, Esben Lunde Larsen, der er ordineret præst i folkekirken og har en ph.d.-grad i teologi, gav efter sin udnævnelse udtryk for sin tro på Gud som skaber. Han havde aldrig selv set nogen modsætning mellem videnskab og tro. Dette opfattede religionsforskerne Mikael Rothstein og Jens Andre P. Herbener, Syddansk Universitet, som udtryk for troen på kreationisme, hvilket umuliggjorde, at han kunne være minister for netop forskning. Andre forsvarede ministeren med, at han havde givet udtryk for sin personlige tro og ikke havde villet sætte nogen grænser for den frie forskning. Videnskabshistoriker Hans Henrik Hjermitzlev fandt ikke, at ministeren på noget tidspunkt havde givet udtryk for kreationisme (Kr.D.

6/7). »En kristen skabelsestro er fuldt forenelig med en videnskabelig forskning, idet det blot er forskellige sprog, der tales: Videnskabens rationelle sprog, kunstens sprog om følelser og intuitive erfaringer og religionens tydningsprog om livets mening er alle værdifulde og ikke i indbyrdes modstrid«, skrev kommentatoren Michael Bøss (Kr.D. 15/7). I den fortsatte debat tog kritikerne til efterretning, at ministeren havde præciseret sine udtalelser (Kr.D. 15/8).

At der er en vis religionsforskrækkelse i samfundet kom også frem, da busselskabet Movia nok ville annoncere for ateistisk selskab, men ikke for en kristen frikirke. Argumentet var, at man ikke ville bringe religiøse reklamer (Kr.D. 22/9) – idet man åbenbart ikke opfattede ateisme som udtryk for et religiøst standpunkt.

Kristenforfølgelse i regeringsgrundlaget

Forfølgelse af kristne er et voksende problem. Europarådet udsendte en erklæring til forsvar for religionsfrihed, med særligt henblik på kristne (Kr.D. 10/2). OSCE satte fokus på hadforbrydelser mod kristne (Kr.D. 23/5). Ifølge Folkekirkens mellemkirkelige Råd var mindst 75 % af al religiøs forfølgelse i verden rettet mod kristne⁹. Allerede forud for valget havde nogle politikere haft deres opmærksomhed rettet mod disse forhold, mens andre ikke så det hensigtsmæssige heri (Kr.D. 18/6). I regeringsgrundlaget kom emnet med: »I flere af verdens brændpunkter foregår en systematisk forfølgelse af kristne minoriteter. Regeringen vil have et særligt fokus på at styrke det internationale samarbejde for at beskytte disse minoriteter«. ¹⁰ Muligvis havde regeringsgrundlagets ord også en del af sin baggrund i hjemlige forhold. I januar måned skød og dræbte en rabiat muslim en dansk filminstruktør og en vagtpost foran den jødiske synagoge i Krystalgade. Der forekom flere eksempler på vold imod og chikane af kristne på danske asylcentre (Kr.D. 10/2. 27/2. 2/9). Kirkeminister Bertel Haarder talte for nultolerance over for muslimer, som ikke ville opføre sig ordentligt over for kristne (JP 25/12). Valgmenighedspræst Massoud Fourouzandeh, der flygtede fra Iran i 1986 og har en fortid som muslim, var en stærk kritiker af islamismen og Islam som helhed. Han kaldte danske moskeer for antidemokratiske institutioner og ville have de kristne kirker til at være aktive i at sprede det kristne budskab (Kr.D. 25/6). Biskop i Viborg Stift Henrik Stubkær opfattede også Islamisk Stat som farlig, men pegede på dialog med

9 <http://www.interchurch.dk/aktiviteter/trosfrihed-forfulgte-kristne/ressourcer/forfulgte-kristne-komplikeret-problemstilling>.

10 http://stm.dk/multimedia/Regeringsgrundlag_2016.pdf.

moderate muslimer som den bedste modforholdsregel, idet man derved kunne forsøge at udsulte tilgangen til islamismen (Udfordringen nr. 6). Efter terrorhandlingen tog Københavns biskop Peter Skov-Jakobsen initiativ til et forum, hvor kristne, jødiske og muslimske ledere skulle mødes og drøfte religiøse anliggender. Med i dette forum var ledere fra det jødiske samfund, Muslimernes Fællesråd og Dansk Islamisk Center. Fra kristen side deltog Københavns biskop og domprovst Anders Gadegaard, Anton Pihl fra Københavns Stifts udvalg for religionsmøde, baptistkirkens generalsekretær Lone Møller-Hansen og den katolske biskop Czeslaw Kozon (Kr.D. 17/7. 31/7).

Skolelov og konfirmandundervisning

Skolereformen fra 2014 betød bl.a., at børn skulle blive på skolen 35 timer hver uge. Den udvidelse har haft omfattende konsekvenser for folkekirkens konfirmandundervisning (Kr.D. 1/6). Både minikonfirmandundervisningen og konfirmandforberedelsen havde med skolereformen fået vanskeligere vilkår både mht. timetal og struktur, mente Lars Heilesen, sognepræst og religionspædagogisk stiftskonsulent (Præsteforeningens Blad 185). Lektor Brian Arly Jacobsen, København Universitet, talte om en form for skjult sekularisering (Kr.D. 9/6).

Folkekirken har ikke tidligere haft megen fokus på kirkeforskning eller kirkesociologi med indsamling af reel viden om kirkelige forhold. Det var der ved at blive rettet kraftigt op på, idet både Center for Samtidsreligion på Aarhus Universitet, Center for Kirkeforskning på Københavns universitet og Folkekirkens Undervisnings- og Videnscenter har stået bag en række undersøgelser.

Sidstnævnte center adspurgte folkekirkens præster om forholdet mellem folkeskolereform og konfirmandundervisning. Det viste sig, at 20 procent af de præster, der svarede, var henvist til at undervise uden for skoletid (imod loven) – og at nogle måtte praktisere konfirmandundervisning som understøttende undervisning, dvs. ikke-forkyndende, hvad der er imod tanken med konfirmandundervisningen (Kr.D. 7/2). Undersøgelsen viste, at præsterne var kommet under pres. Tidspunktet for konfirmationsforberedelsen flyttedes mange steder til eftermiddagen og måske endda uden for skoletiden. For børn og forældre kunne der blive store praktiske og logistiske problemer forbundet med at gå til undervisning om eftermiddagen, og pastor Signe Kolbæk Høg frygtede, at alene dette vil få færre til at blive konfirmeret i fremtiden (Præsteforeningens Blad 454f). Undervisningstiden blev mere samlet i blokke, og det kunne være et problem for klassisk stofindlæring, men pastor Maja Søgård Kristensen ville hellere se

på mulighederne: På en lang temadag kunne konfirmanderne nå ting (se film, øve til en gospelkoncert, gå moderne pilgrimsvandring) som fortidens (!) faste morgentimer ikke gav lejlighed til (Præsteforeningens Blad 512).

Det var ikke let i forhandlinger med kommunen at få undervisning i skoletiden, som det var forudsat, for mange skoleledere mente ikke at kunne tage hensyn til præsternes ønsker (Præsteforeningens Blad 147, 427). Kirkeminister Marianne Jelved gav i skrivelse af 9. marts udtryk for, at skolelederen havde pligt til at sikre, at der afsættes den nødvendige tid til konfirmationsforberedelsen inden for rammerne af normal skoletid (Præsteforeningens Blad 428). Den nye undervisningsminister Ellen Trane Nørby gav kommunerne mulighed for at søge om at komme med i en forsøgsordning, hvor man i op til to timer om ugen kunne tage elever ud af den understøttende undervisning for at gå til præst (Kr.D. 11/9. 7/12. 8/12). Dette gjorde mange kommuner, faktisk ikke færre end 74 ud af landets 98 kommuner.

Mange folkeskoler deltog i en julegudstjeneste, idet man henviste til, at folkeskolen også skulle gøre børnene fortrolige med dansk kultur og historie, selvom folkeskolen siden 1975 har adskilt forkyndelse og undervisning. En undersøgelse viste, at kun 42 % af skoler, der havde deltaget i undersøgelsen mente, at markeringen af julen havde noget med kristendom at gøre (!) (Kr.D. 15/12). Der var også i år krav om religionsfrie julegudstjenester (Kr.D. 15/12). Formand for Religionslærerforeningen, John Rydahl, mente, at børn kunne føle sig krænkede ved at skulle deltage i en julegudstjeneste (Kr.D. 18/12). Det var ikke muslimske forældre, men den sekulære del af befolkningen, som havde det svært med at se deres børn sidde på kirkebænken i julen.¹¹ Dennis Nørmark, medstifter af Humanistisk Samfund, ville fuldstændig selv bestemme, hvilken religion eller ingen religion hans barn skulle præges med. Dette ville han ikke overgive til skolen, der burde være et helt sekulært område (Kr.D. 18/12).

En journalist mødte Jesus

Journalist Charlotte Røhrft fik i 2009 og i 2010 to syn, hvori hun så Jesus. Han viste, at han kendte hendes liv, elskede hende og troede på hende. Fredag 30. januar 2015 udgav hun bogen: »Jeg mødte Jesus«, og allerede om mandagen var førsteoplaget på 1200 udsolgt. Bogen holdt sig længe på toppen af bestsellerlisten, i december var bogen

¹¹ Lektor Brian Arly Jacobsen, Københavns universitets institut for tværkulturelle og regionale studier, i Kr.D. 18/12.

solgt i 19.000 eksemplarer, og hun havde trukket fulde huse til sine foredrag om oplevelsen (Kr.D. 18/12). Således gav året også plads til en »modvilligt troende«, som hun kalder sig.

Folkekirkens ydre rammer

Kirkeminister Jelled og dåbstallet

Dåbstallet var faldende. Kirkeministeriet oplyste, at mens 75,5 procent blev døbt i 2003 landede tallet i 2013 på 63,9 procent.¹² I en undersøgelse af småbørnsforældres til- og fravalg af dåben konkluderede forfatterne, Karen Marie Leth-Nissen og Astrid Krabbe Trolle, bl.a.: »Religion er lige som alt andet hele tiden til forhandling og tilvælges i det omfang, den giver mening for forældrene. Man kan forstå forældrene som religiøst frisatte. De er selv opvokset med det frie valg og fører nu valgmuligheden videre: barnet skal selv vælge religiøs tilknytning«. ¹³ Kirkeminister Marianne Jelled opfordrede i et samråd folkekirkens biskopper til at indsamle viden om, hvordan man lokalt arbejder med at få dåbsprocenten i vejret i stifterne. Hun fandt tilbagegangen bekymrende, og mente, at folkekirken havde al mulig grund til at forstærke indsatsen for at vende tendensen. Politisk mødte dette modstand, idet Enhedslisten, Liberal Alliance, SF og Alternativet afviste, at kirkeministeren skulle blande sig i et sådant spørgsmål.¹⁴ Hun ville dog heller ikke tage noget initiativ, men blot have biskopperne til at udveksle erfaringer om, hvordan de enkelte stifter og sogne forholdt sig til udviklingen.¹⁵

Bertel Haarder tilbage som »pedel«

Ved regeringsskiftet i juni blev Bertel Haarder kultur- og kirkeminister. Han havde mangeårig politisk erfaring og stor fortrolighed med kirkens indre forhold, også som tidligere minister for kirken (2005-2007). Haarder havde tidligere tilkendegivet at ville spille en tilbagetrukket rolle i forhold til kirken, idet han har opfattet en kirkeministers rolle som pedel. Ved sin tiltræden denne gang udtalte han: »Der er for meget bureaukrati. Derfor vil jeg være en lydhør, ydmyg og dog dynamisk

¹² <http://www.dr.dk/nyheder/indland/folkekirken-gaar-til-kamp-mod-faldende-daabstal>

¹³ http://teol.ku.dk/cfk/dokumenter/daabsprojekt/D_b_eller_ej_rapport_Leth-Nissen_og_Trolle_2015.pdf.

¹⁴ <http://politiken.dk/indland/politik/ECE2659369/partier-skaelder-ud-paa-ministerens-daabskorstog/>.

¹⁵ http://www.km.dk/ministeren/nyheder/single-news/news/praecisering-om-daabstal/?no_cache=1&tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=f1929a371d2e8ce496d677d20177bbb4.

pedel, som ikke bare læner sig tilbage» (Menighedsrådenes Blad nr. 8). Der var intet i regeringsgrundlaget om folkekirkens interne forhold udover, at regeringen ville nedsætte et udvalg om menighedsrådsvalg og fremtidig valgform.

Folkekirkens arbejde og ansatte

Bispevalg i Aarhus

Der blev valgt ny biskop i Aarhus stift. Tidligt havde to kandidater meldt sig på banen, og der kom ikke flere. Til gengæld var de to kandidater også ret typiske repræsentanter for to hovedstrømme i folkekirken: Henrik Wigh-Poulsen havde hjemme i det grundtvigske miljø, og var tidligere leder af Vartov. Han havde en fortid som præst på landet og domsprovst i Odense. Han havde den bredeste liste af stillere fra hele stiftet og opbakning fra mange præster. Modkandidaten, Jens Maibom Pedersen, var forstander på Diakonhøjskolen i Aarhus, havde tidligere været højskolelærer på FDF's højskole i Silkeborg og havde sin basis i de kirkelige ungdomsorganisationer og det frivillige kirkelige arbejde. Valgkampen interesserede også Danske Spil (!), der oplevede, at de fleste satte deres penge på Henrik Wigh-Poulsen (Kr.D. 10/3). Ved valgmøderne blev det bl.a. trukket frem, at Jens Maibom Pedersen, der er ordineret til en tjeneste som hjælpepræst, aldrig har fungeret som sognepræst. Han stod for en kirkelig fornyelseslinje, også når det gjaldt folkekirkens styring, mens Henrik Wigh-Poulsen mere stod for en bevarende linje. Det blev således en rimelig traditionel valgkamp mellem en »fornyende« og en »bevarende« – en »aktivist« mod en »grundtvigsk«. De to synspunkter har tidligere stået over for hinanden ved bispevalg, og også denne gang i Aarhus stift gik sejren til den grundtvigske kandidat. Henrik Wigh-Poulsen fik 1258 stemmer mod Jens Maibom Pedersens 761 stemmer, og den 6. september blev Wigh-Poulsen bispeviet.

Talen om »kirken på landet«

Overalt i den vestlige verden var der en markant strøm af mennesker fra land til by. Det var også tilfældet i Danmark. Stadigt færre var beskæftiget ved landbruget, der også oplevede store økonomiske problemer. Landbrugets krise fik en avisoverskrift til at tale om et sidste farvel til en 200 år gammel og stolt landbokultur, der engang var landets ryggrad (Kr.D. 13/7). Da væksten fandtes i byerhvervene, centraliseredes det danske samfund, dels omkring hovedstaden, dels omkring provinsbyerne som regionale centre.

Alle undersøgelser tydede på, at kirkegangen var forholdsvis størst på landet (Kr.D. 26/8). Omkring halvdelen af landets sogne havde min-

dre end 1000 indbyggere. En del af disse sogne er ramt af fraflytning og faldende huspriser. Derfor blev pastorater i folkekirken nedlagt eller sammenlagt, og gamle præstegårde solgt til andet brug. Sognepræst Morten Rydal skrev om landsbypræsternes stadig forringede arbejds-vilkår: »Endelig fik man i mange provstier den underlige ide, at land-sognene skulle være bysogne – på landet. Sognene skulle slås sammen til kæmpepastorater med flere præster. På den måde ville man lokke kandidaterne til. Mente man. Og sådan fik vi brandudsalg af præste-gårde, lejlighedskirker og arbejdsmiljøproblemer« (Præsteforeningens Blad, 376). Borgere på offentlig ydelse bor i overvejende grad i de mest »landlige« kommuner, og den organiserede diakoni har traditionelt været et byfænomen (Præsteforeningens Blad, 568).

Initiativet om »Kirken på landet« stammede oprindeligt fra Grundtvigsk Forum, Lolland-Falster stift og Folkekirkens Udviklings- og Videnscenter i 2012. Kirkeministeriet bevilgede 3,9 millioner kroner til arbejdet med denne problematik for at sikre »koordination, prioritering og analytisk skærpelse af folkekirkens beredskab og arbejde med Kirken på landet«,¹⁶ og provst Hasse Jørgensen blev ansat som projektleder (Kr.D. 8/12). En rapport om de forskellige vilkår for folkekirken på landet blev udarbejdet af kirkesociologen Steen Marquard Rasmussen for landsforeningen af menighedsråd, sammen med arbejdsgruppen bag »Kirken på landet«. Heri blev forskellige sognetyper med hver sine muligheder, udfordringer og samarbejdsmuligheder beskrevet. Sognepræst Birgitte Rosager Møldrup fra arbejdsgruppen så rapporten og ansættelsen af en projektleder som en enestående mulighed for at få lavet en omstillingsproces, der skabte en holdbar kirke på landet og ikke bare skruede ned for kirkeblusset i landets udkantsområder, hvor der var færrest synlige resurser (Menighedsrådenes Blad, nr. 8).

Også den katolske kirke har i de senere år oplevet gennemgribende forandringer. Kirken voksede medlemsmæssigt i Danmark til et rekordhøjt antal: 41.000. Flygtningestrømmen har betydet tilgang til messer og medlemsbøger, men ikke nødvendigvis til flere indtægter for kirken. Samtidigt lider kirken under tilbagegang i antal af præster, og antallet af de søstre, der ellers har båret en stor del af kirkens arbejde, var i frit fald: Fra 701 i 1965 til 105 i 2014 (Kr.D. 9/2). Derfor lagdes der op til at samle indsatsen om færre, men større menigheder. Planen var at lukke i alt 8 katolske kirker, fordi der de pågældende steder var under 300 medlemmer af romerkirken. De fleste af disse lå i det, nogle kalder

16 <http://grundtvig-v2.dana17.dk/akademi/studiekredse-moeder-og-kurser/kirken-paa-landet.html>.

landets udkanter, bl.a. i Tønder, hvor menigheden ikke forstod beslutningen (Kr.D. 29/1. 22/7).

Indre Mission prægedes også af centraliseringen. Engang var der over 800 missionshuse spredt ud over det meste af landet, men i 2015 var der kun 253 tilbage (Kr.D. 31/1). Især missionshuse på landet lukkede ned, og missionens venner samlede sig i stigende grad omkring missionshuse og menigheder i byerne. Indre Missions nye generalsekretær, Jens Medom Madsen, så udfordringen heri: »Vi skal, samtidigt med at vi samler os, hvor der er tilflytning, være klar til at kæmpe lokalt, så mennesker ikke lades alene uden mulighed for at kunne høre Guds ord« (Kr.D. 12/6).

Præster og præstemangel i den såkaldte udkant

En generel præstemangel begyndte at vise sig i horisonten (Kr.D. 29/8. 8/10). Det begyndte allerede at være et problem, at der var få ansøgere til præstestillinger på landet. Biskop Tine Lindhardt, Odense, skrev: »I hvert fald er det efterhånden ikke mange, der kunne tænke sig et embede som præst på landet, og kun få søger stillingerne. På sin vis forstår man det godt. Kirken på landet har vanskelige kår. Den helt store udfordring er, at kirken mange steder er det eneste, der er tilbage på landet« (Præsteforeningens Blad, 122). Præsteforeningens formand, sognepræst Per Bucholdt Andreasen, gav i et interview med Herning Folkeblad et andet perspektiv på, hvorfor det var svært at få præster til landsogne: »det skyldes, at de studerende er i en kultur, hvor de lever livet i byen. De har fået et netværk og er etableret. Det samme gør sig gældende med for eksempel læger. Nogle præster har en anden karriere bag sig, inden de bliver præster. Derfor er de ældre og har ægtefæller og børn, der gør, at det er sværere at flytte til andre dele af landet.« Lønpolitikken så han også som noget afgørende; man kunne eventuelt indføre et mobilitetstilæg for at få præster til at flytte på landet.¹⁷

Hver sjette præst er funktionspræst

Historisk set var det kun i yderst få tilfælde sådan, at en præst ikke arbejdede udelukkende i sognet som geografisk område. I de senere år var antallet af funktionspræster dog vokset kraftigt og i 2015 varetog 226 af folkekirkens præster en funktion, der lå uden for det traditionelle virke som sognepræst. Inkluderedes værnpræster og beredskabspræster, var der i alt ca. 370 stillinger, hvilket svarede til, at hver sjette præst

¹⁷ www.praesteforening.dk/Forside/Nyheder/Nyheder.aspx?Action=1&NewsId=387&M=NewsV2&PID=3516.

var funktionspræst. Ifølge Lene Kühle, lektor i religionsvidenskab på Aarhus Universitet og en af de ansvarlige for rapporten *Funktionspræster i Danmark. En kortlægning*, ydede folkekirken en større indsats end førhen i forhold til folk i særlige livssituationer – på hospitaler, i fængsler og arresthuse og med soldaterne i krig – og Folkekirken tog et større ansvar for problemfelter forskellige steder i samfundet.¹⁸

Steen Marquard Rasmussen stod bag en anden større undersøgelse af folkekirkens opdeling og aktiviteter, og han konkluderede, at folkekirken havde forsøgt at differentiere sine tilbud i takt med, at befolkningens ønsker til kirken selv var blevet differentieret. Der var her tale om en dialektisk proces, for netop ved at differentiere sine tilbud har folkekirken dermed selv været med til at skabe yderligere forventninger i befolkningen til, at kirken er klar til at udvikle nye tilbud til særlige målgrupper.¹⁹

Et kirkesociologisk studie om medlemmernes forventning til kirken – af Kirsten Donskov Felter, Københavns Universitet, i samarbejde med Ruth Sønderskov Bjerrum – kastede også lys over problemstillingen fra en anden vinkel, idet forfatterne konkluderede, at befolkningen havde forventninger til præsten som person, men følte sig ganske frit stillet over for sognet: »Danskerne er ikke sognekirkepatrioter, når det gælder kirkegang. De allerfleste var sidst i kirke udensogns... Der er selvsagt – især i mindre samfund – en vis kirkelig lokalpatriotisme, men de fleste danskere bruger kirken, som de bruger tankstationer og kulturtilbud, ikke primært lokalt, men hvor det er praktisk eller, hvor der er noget særligt at komme efter... Under alle omstændigheder peger informanternes svar temmelig entydigt på præsten, som den der står som garant for kirkens og kristendommens tilstedeværelse og relevans i et individualiseret samfund«. ²⁰

Folkekirkens teologi og indre liv

Debat om næstekærlighed

Flygtningestrømmen, og de forskellige kirkelige reaktioner herpå, førte i efteråret til en større debat om indholdet af næstekærlighed. Alle gik

18 <http://www.fkuv.dk/aktuelt/nyheder/hver-sjette-praest-er-funktionspraest>.

19 Steen Marquard Rasmussen: *Den relevante folkekirke – et sociologisk grundlag for målsætningsarbejde, aktivitetsstatistik og brugerundersøgelser*. http://teol.ku.dk/cfk/dokumenter/Den_relevante_folkekirke_-_SMR_den_5_november_2014.pdf.

20 Hvad forventer folket af kirken? Et medlemsperspektiv på diskussionen om forandringer i Folkekirkens struktur på landet, i forstæderne og i byen Center for Kirkeforskning, Københavns Universitet 2015 (2. udgave). http://teol.ku.dk/cfk/dokumenter/Rapport_Hvad_forventer_folket_2.udg._okt_2015.pdf.

ind for det, men hvad betød begrebet i praksis? Teologilektor Johannes Nissen, Aarhus Universitet, talte for kirkens diakonale pligt over for migranter på basis af en anerkendelse af den anden i hans eller hendes anderledeshed, for en grundlæggende anerkendelse af det andet menneske som menneske var en central tanke i kristendommen (Præsteforeningens Blad 238f). Tilsvarende talte pastor Kaj Mogensen for en kristen humanisme, hvor præster og menigheder talte for at møde flygtninge med åbenhed og barmhjertighed, og viste det i ord og handling (Præsteforeningens Blad 1128). Kun sjældent blander repræsentanter for frikirkerne sig i den offentlige debat, men Tonny Jacobsen, præst i pinsemenigheden i Vejle og talsmand for FrikirkeNet, skrev, at kirken skulle bringe Jesu ord og eksempel i spil på alle livets områder, inklusive det politiske. Det betød, at kirkens ledere og medlemmer skal turde udfordre de politiske fortællinger, rationaler og værdier på baggrund af Jesu ord og eksempel (Kr.D. 19/11).

Modsat mente sognepræst Claus Thomas Nielsen, at det var ukristeligt at lade millioner af fremmede, hvoraf de 85 % var unge raske mænd, svigte deres egne lande og folk og gøre dem til ufri tiggere i bl.a. Danmark (Kr.D. 29/9). Pastor emeritus Søren Krarup talte om »det ukristelige misbrug af begrebet »næstekærlighed«, som florerer i den danske offentlighed, medierne ikke mindst, hvor man hengiver sig til en selvgodhed og sentimentalisering, der er direkte vammel og en grov forfalskning af kristendommens forkyndelse af kærlighed til næsten« (Kr.D. 30/9). Ved folketingets åbningsgudstjeneste prædikede biskop Marianne Christiansen, der opmuntrede folketingspolitikere til at vise kærlighed og ikke frygt: »Frygt er ellers voldsomt på mode. Frygt er en stærk faktor i samfundslivet... . Hvordan skal vi kunne rumme fremmede og flygtninge i vores land, når vi nu er bange for dem... . Kærlighed og godhed og den slags har på det seneste fået en rimelig dårlig presse, som det hedder. Som om kærlighed og godhed er noget naivt, der ikke hører hjemme i denne verden, men er reserveret for folk, der absolut skal *flashe*, at de er bedre end os andre. Det er blevet politisk ukorrekt med kærlighed og godhed.«

Sognepræst Merete Bøye mente, at biskoppen brugte »sin prædikestol til indirekte at skose landets politikere for at føre en ukristelig flygtningepolitik« (Kr.D. 14/11), mens sognepræst Martin Wemmelund forsvarede biskop Christiansen som på god luthersk vis havde vejledt, men som også havde afholdt sig fra at give, endsige diktere, konkrete løsninger i sin prædiken (Kr.D. 19/10).

Debat om Jesu opstandelse

Den ovenfor nævnte undersøgelse af kræftoverleveres forhold til kristendom og kirke, viste, at ud af dette udsnit af befolkningen troede 34 % på et liv efter døden. Når dette skulle nærmere defineres, delte dog kun 15 % den klassiske kristne tro på at skulle genopstå med krop og ånd til evigt liv. 12 % troede, at de skulle genfødes til et nyt liv på jorden (reinkarnation). Ifølge interviewene betød troen på Jesu opstandelse lidt eller meget for 55 %, mens det slet intet betød for 30 %.²¹ I årets løb gav netop troen på kødets opstandelse og det evige liv anledning til to store mediesager omkring præster.

Juledag 2014 fortalte sognepræst Per Ramsdal til Jyllands Posten, at han ikke troede på Jesu opstandelse og undertiden brugte den nødløgn over for efterladte ved begravelse, at de skulle mødes igen, for det troede han ikke selv på. Det medførte, at han indkaldtes til en tjenstlig samtale med sin biskop, Peter Skov-Jakobsen. En stærk debat fulgte, dels om troen på Jesu opstandelse, dels om Ramsdals mulighed for at være præst i folkekirken. Journalist og præst Sørine Gotfredsen og fhv. dommer Jens Smedegaard Andersen mente, at han kunne og burde afskediges for dette. Teologen Lars Sandbeck fandt det derimod stærkt bekymrende, hvis enhver præst, som måtte afvise en bogstavelig eller fysisk-realistisk fortolkning af Jesu opstandelse, burde fyres (Kr.D. 3/1. 6/1).

Professor N.H. Gregersen kaldte opstandelsen for kristendommens kerne. Uden den var det hele pjat, og derfor var det et problem, om en præst direkte afviste Kristi opstandelse. Derimod var det et fortolkningsspørgsmål, hvordan opstandelsen skulle forstås (Kr.D. 6/1). Præsterne Rose Marie Tillisch og Thomas Høg Nørager ville ikke forstå opstandelsen bogstaveligt, og teologiprofessor Svend Andersen mente, at præsters afvisning af en fysisk opstandelse var udbredt i folkekirken (Kr.D. 7/1). Fhv. domprovst Ole Jensen mente, at det som traditionen og bekendelserne kaldte jomfrufødsel, inkarnation, forsoningsdød, opstandelse og Guds rige, hørte som forestillinger til i en forgangen tid og var lukket land for moderne mennesker (Kr.D. 9/1).

Præsterne Merete Bøye, Nana Hauge og Stine Munch ville ikke have siddende på sig, at man blev kaldt fundamentalist eller positivist, fordi man troede på kødets opstandelse (Kr.D. 17/1). Sognepræst Jesper Bacher skrev i bladet Tidehverv: »Jesus kan selvfølgelig ikke være min frelser, hvis han er støv og aske i Jerusalem og omegn. Jeg kan ikke råbe og håbe på ham, ikke bede til ham og ikke synge til ham« (Tidehverv 45f).

²¹ Johannesen-Henry, side 191.195.

På et tidligt tidspunkt offentliggjorde Per Ramsdal på Facebook sit eget bud på en trosbekendelse, hvori det bl.a. hed: »Jeg tror også på opstandelsen. På at der er noget der lever videre... Jesus er måske ikke gået ud af gravhulen rent fysisk. Ingen har set det, men vi har selvfølgelig lov til at tro på det. Men faktum er at hans ånd ikke kunne slås ihjel« (Kr.D. 10/1). På basis af dette mente den flittige teologiske skribent Thomas Reinholdt Rasmussen ikke, at der var basis for en sag ved præsteretten, idet han betegnede Ramsdals ord som en lidt diletantisk form for liberalteologi (Kr.D. 10/1).

Under sin tjenstlige samtale hos Københavns biskop beklagede Per Ramsdal sin tale om nødløgn og trak den tilbage. Som resultat blev han pålagt at følge et mentorforløb på foreløbigt 6 måneder hos professor dr. theol. Theodor Jørgensen med lejlighed til at fordybe sig i nyere teologiske fremstillinger af opstandelsen (Kr.D. 20/1). Ramsdal fortsatte sit virke som præst, både før og efter dette mentorforløb, uden at det blev klart i offentligheden, om han havde ændret synspunkt.

Fhv. kirkeminister Birthe Rønn Hornbech beskyldte Ramsdal for at svigte sin menighed, sine kollegaer og folkekirken i det hele taget, fordi han med sine holdninger skabte tvivl og trak fundamentet væk under sine medmennesker (Kr.D. 10/1). Pastor Bent Feldbæk Nielsen, der selv blev afskediget fra folkekirken efter en læresag, ønskede, at Per Ramsdal måtte opleve en omvendelse: »Derfor er mit råd til min kollega, at han må bede om et åndeligt gennembrud. Det forandrer synspunkter, så man bliver sikker på de ting, der står i Bibelen« (Kr.D. 2/2).

Peter Skov-Jakobsen havde ved samme lejlighed en kronik, hvori han lagde afstand til Ramsdals kritikere: »Med opstandelsen bryder et helt nyt sprog ud, en helt anden måde at anskue tilværelsen på... Hvorfor i alverden skal denne begivenhed fanges i fysik og biologi, når det handler om at billederne danser for vore øjne for at befri os fra det, vi tror, vi ved? Hvem har nogensinde bedt nogen om at tale om skabelse og opstandelse og bøn, som om det var fakta?« (Kr.D. 21/1). Universitetslektor Hans Hauge betegnede biskoppens tale om, at der påskemorgen opstod et helt nyt sprog som mystik, for ikke at sige nonsens (Kr.D. 28/1). I Politiken blev der udlovet en pose matadormix til den, der kunne forklare, hvad der stod i biskoppens kronik (Kr.D. 29/1).

Debatten fortsatte: Professor Peter Kemp talte for det mytisk-poetiske sprog: Opstandelsestroen var uafhængig af fortællingen om den tomme grav, og det mytisk-poetiske sprog var det mindst ringe til at udtrykke evangeliet, mens den rent materielle tænkning var en reduktion af virkeligheden (Kr.D. 5/2. Præsteforeningens Blad 62). Biskop

Kjeld Holm, der var af samme teologiske generation, tolkede opstandelsen poetisk, og da han blev angrebet for dette af sognepræst Kristian Østergård (Kr.D. 30/1), beklagede Holm, at Bultmanns og dermed afmytologiseringens teologiske æra var forbi, og at det var dem med sikkerhedens teologi, der tegnede billedet (Kr.D. 5/2). Tilsvarende beklagede pastor Thorkild Grosbøll, at mange uden for kirken holdt med de ortodokse indenfor kirken i betragtningen af kirkelæren som en fast-tømret enhed (Kr.D. 5/2). En repræsentant for den unge generation, Carsten Seindal Eilertzen, var helt uenig med Ramsdal men beklagede ikke, at han fik lov at fortsætte som præst: »Hvis Ramsdal havde stået fast på sin vranglære, ville han let være blevet modernisternes »nye Luther« og ved afsked deres martyr. I stedet stak han halen imellem benene og blev derved udstillet som en inkompetent og teologisk uvidende pastor, der fik tildelt tre teologiske støttepædagoger og blev sat i den kirkelige skammekrog. Lille-Per kan i den henseende starte med at skrive den apostolske trosbekendelse ettusinde gange på tavlen... God eftersidning, Lille-Per!«.²²

Igennem efteråret var der en langvarig debat om forståelsen af opstandelsen. På den ene side talte sognepræst Henrik Højlund for en opstandelse, som var at forstå fysisk og konkret, mens ph.d. Lars Sandbeck – der heller ikke opfattede opstandelsen som poesi – opfattede evangeliernes opstandelsesfortællinger som sammenlignelige med skønlitteratur i den forstand, at de var fortællinger, som rummede en eller flere teologiske pointer, men som ikke henviste til historisk faktuelle hændelser. Hans opfattelse af Kristi opstandelse var, at liget forblev i graven, og at han opstod til et nyt, herliggjort liv i Gud, men at han fortsat var legemligt til stede i menigheden, som Paulus kaldte Kristi legeme, og som det brød og vin i nadveren, som Jesus kaldte sit legeme og blod.²³

En særlig interesse knyttede sig til professor Theodor Jørgensens eget syn på opstandelsen. Denne ville ikke tale om en fysisk opstandelse: »Jeg tror ubetinget på Jesu opstandelse, men jeg tror ikke på Jesu fysiske opstandelse« (Kr.D. 21/1). Theodor Jørgensen måtte flere gange i årets løb forklare denne skelnen (Kr.D. 22/10. 29/10. 18/11. 26/11.12/12).

Den nye Aarhus-biskop, Henrik Wigh-Poulsen, så ikke med beklagelse tilbage på årets teologiske debat om opstandelsen: »Folkekirken har været inde i en god periode de sidste år. Der har ind imellem været

²² <http://nytbabel.dk/media/1027/nytbabel5.pdf>.

²³ Kr.D. især fra 18. august til 2. september og 27/10.

negativ fokus på enkelte præster og deres manglende tro på dette eller hint. Men jeg synes faktisk, at det også har haft den positive effekt, at det har tvunget os til at tale om hvad vi tror på og mener. På den måde sker der en fornyelse af debatten« (Menighedsrådenes Blad, nr. 6).

Debat om reinkarnation

Det har altid været svært for den menneskelige tanke at rumme den kristne tro på kødets opstandelse og det evige liv. Salmerne er menneskers forskellige måder at udtrykke håbet på, men tanker om en »reinkarnation« hører ikke til kirkens traditionelle måder at udlægge håbet på. Det vakte derfor opsigt, da sognepræst Annette Berg fra Vig på Nordvestsjælland 29. oktober gav udtryk for sin tro på reinkarnation i programmet »Præstens lektie« på TV Øst. Annette Berg ville i hvert fald holde døren åben for tanken for at komme åndeligt søgende mennesker i møde, og fordi der var mange muligheder for, hvad der skete på den anden side af døden (Kr.D. 3/11). Pastor Nana Hauge, Høve-Havrebjerg valgmenighed, fandt tanken om sjælevandring hjemmehørende i buddhismen og helt uforenlig med kristendommen (Kr.D. 3/11). Professor Svend Andersen, der havde talt for fortolkningsfrihed i debatten om opstandelsen, fandt ikke plads til reinkarnationstanken i folkekirken. Begrebet folkekirke betød ikke, at kirken skulle acceptere alt, hvad et vist antal danskere troede på (Kr.D. 4/11). Pastor Ole Skjerbæk Madsen, en ledende skikkelse i den karismatiske bevægelse og gennem mange år engageret i kirkens møde med de mange religiøst søgende, udtrykte derimod sin støtte til selve anliggendet hos Annette Berg (Kr.D. 5/11). Pastor Tom Friis fra Nr. Ørslev ville ikke udelukke, at reinkarnation og kristendom kunne forenes, men han stod tilsyneladende ret alene med dette synspunkt i den teologiske verden (Kr.D. 10/11).

Biskop Peter Fischer-Møller, Roskilde, indkaldte Annette Berg til en tjenstlig samtale. Den medførte en fælles pressemeddelelse 11. november, og heri beklagede Annette Berg, at hun havde udtrykt sig uklart og misforståeligt i nogles øjne, og tilkendegav sin enighed i, at reinkarnation ikke er en del af folkekirkens bekendelsesgrundlag. Udtalelsen gav derimod ingen særlig klarhed over hendes egne teologiske holdninger. Hun kunne efter samtalen fortsætte i sit embede, dog under skærpet tilsyn frem til udgangen af 2015.

Sådan kom det dog ikke til at gå, for i en ny pressemeddelelse korrigerede Annette Berg på egen hånd den fælles pressemeddelelse: »Jeg vil til enhver tid gerne være med til at lade en dør stå på klem over for en verdensanskuelse, der rummer de tanker – også selvom vores kirke-

lige tradition så pure afviser den. Jeg tror på, at Gud er større end alle religioner og at Kristus er større end kristendommen» (Kr.D. 19/11). Efter den nye pressemeddelelse blev hun suspenderet fra sit embede til udgangen af året (Kr.D. 21/11). Forfatteren Lars Muhl, der interesserede sig for gnostisk kristendom, meldte sig ud af folkekirken, fordi denne lagde for lidt vægt på tro og ikke gav plads til Annette Berg; og også andre ville gerne udvide folkekirkens rammer, så den kunne rumme alle gode trosforestillinger (Kr.D. 27/11).

Kirkelige og frikirkelige retninger

»Det kirkelige« i formålsparagraffen for Grundtvigsk Forum

Pastor Merete Bøye mente, at den grundtvigske retning er ved at knække på midten. I Grundtvigsk Forum, der er det nærmeste man kommer en organiseret grundtvigianisme, genkendte formanden Niels Henrik Arendt dog ikke dette billede (Kr.D. 1/8). På grund af sin pludselige død nåede den tidligere biskop ikke at være med til årsmødet, hvor der var forslag om at slette noget af det kirkelige fra formålsparagraffen. Også i det nye forslag hørte det til foreningens formål: »...at udbrede kendskabet til N.F.S. Grundtvigs tanker om kristendom og menneskeliv«. Den største ændring i forholdet til nuværende formålsformulering var, at sætningen: »Målet er at styrke samhørigheden mellem kirke og folk i Danmark, at sikre frihed og gode vilkår for evangeliets forkyndelse og at fremme et forpligtende folkeligt fællesskab«, blev foreslået erstattet med: »Målet er at styrke åndsfriheden og at fremme et folkeligt fællesskab, som både kan danne ramme om frugtbar forskellighed mellem mennesker og en fælles forpligtelse på folkestyret« (Kr.D. 26/10). Dette ændringsforslag blev dog ikke vedtaget af deltagerne på årsmødet, hvilket bestyrelsen tog til efterretning. Pastor Knud Nybo Rasmussen stemte imod: »En forening, som er baseret på Grundtvigs kirkelige syn, bør ikke fravælge det kirkelige« (Dansk Kirketidende nr. 10). Nogle så udfaldet som udtryk for en strid mellem en kirkefløj og en skolefløj i det grundtvigske miljø, men det afviste den nyvalgte formand, seminarielektor Kirsten M. Andersen, der så debatten som udtryk for en vigtig løbende diskussion om, hvordan kirke og skole, kultur og samfund bedst bringes i spil med hinanden (Kr.D. 28/10). Dilemmaet var for bestyrelsesmedlemmet Knud-Erik Therkelsen, hvordan man i dag fortsat kan tale om »samhørighed mellem kirke og folk« uden at miste taleretten over for den voksende del af den danske befolkning, der ikke hører folkekirken til (Kr.D. 2/11).

Kristne migrantmenigheder

Der var angiveligt 245 kristne migrantmenigheder i landet. Deres medlemmer kom fra vidt forskellige kirketraditioner og fra alle verdensdele. Nogle hovedgrupper skal nævnes her. Mange var katolikker: De 73 katolske migrantmenigheder var knyttet enten til den danske romersk-katolske biskop eller til en af de særlige østlig-katolske menigheder, der hver for sig havde deres egen katolske patriark. 64 menigheder hørte hjemme i pinsekirketraditionen. Disse pentecostale, der oftest havde baggrund i Afrika, hvor bevægelsen er stærkt voksende, er ikke så meget kendetegnet ved en særlig teologi, som ved deres uformelle og spontane gudstjenesteform og deres vægtlægning på Helligånden, bøn og erfaring. 28 migrantmenigheder var baptister, i mange tilfælde flygtninge fra Myanmar. 23 migrantmenigheder stod i den ortodokse tradition, og var mere eller mindre tæt knyttet til deres respektive patriarkater (Rusland, Rumænien, Serbien). 18 af migrantmenighederne var evangelikale, hvormed mentes en tværkirkeligt evangelisk kirke med hovedvægt på Bibelen, Jesu Kors, personlig tro og vigtigheden af missionsarbejde. Seks menigheder hørte til de såkaldt orientalske kirker, også kaldet »ikke-kalkedonensiske kirker«, idet de ikke accepterede læreafgørelsen på Kalkedon-synoden 451, og derved skilte sig ud fra såvel den ortodokse kirke i øst som den romersk-katolske kirke i vest. De armenske og koptiske kirker hører historisk til på den monofysitiske fløj, der gik i retning af at tænke Jesu guddommelige og menneskelige natur sammen. Den assyriske hørte historisk til på den anden fløj, hos nestorianerne, der snarere lagde vægt på at tænke sig Jesu guddommelige og menneskelige naturer adskilt. I dag anerkendes disse orientalske kirker som repræsentanter for klassisk kristendom også fra ortodoks og romersk-katolsk side.²⁴

Kun få migrantmenigheder havde råd til egen kirkebygning, men ca. halvdelen af dem havde fundet husly i enten en katolsk kirke eller i en af de evangeliske frikirker. Sognekirker gav husly til ca. en fjerdedel, men nogle mødtes til gudstjenester i beboerhuse eller – i nogle få tilfælde – i missionshuse.²⁵

Fri- og valgmenigheder

Siden 1860'erne har især grundtvigske kredse dannet fri- og valgmenigheder. Af disse menigheder, der typisk har en meget lang historie

²⁴ www.migrantmenigheder.dk, set januar 2015.

²⁵ <http://www.tvaerkulturelt-center.dk/index.php/migrantmenigheder>.

bag sig, var der i 2015 8 frimenigheder og 29 valgmenigheder.²⁶ Først i 1990 begyndte ikke-grundtvigske kredse at oprette lignende friemenigheder. Den første af disse menigheder var Aarhus Valgmenighed af 1990. Efter 25 år var den menighed også den største i gruppen med godt 1000 medlemmer. Det har i de senere år været én af de mest iøjnefaldende forandringer i dansk kirkeliv, at så mange ikke-grundtvigske grupper har dannet fri- og valgmenigheder. Af ikke-grundtvigske valg- og frimenigheder var der 31 i 2008, 40 i 2009, 44 i 2011, 58 i 2013, 60 i december 2015. Fremgangen var altså særlig stor i årene 2008-2013, mens der siden kun er etableret to sådanne menigheder. Væksten af friemenighedsdannelse var tilsyneladende ved at stilne af. De 60 ikke-grundtvigske menigheder fordelte sig på 44 frimenigheder og 16 valgmenigheder. Disse menigheder udgjorde langt fra nogen homogen gruppe og havde forskellig kirkelig og historisk baggrund. Væksten i menighedsdannelse havde en vis sammenhæng med indførelsen af muligheden for velsignelse/vielse af to af samme køn i folkekirken, men en række andre faktorer spillede også ind: Et kirkesyn, hvor menighedens medlemmer selv bar hovedansvaret i modsætning til den servicerende »præstekirke«; opposition mod en angiveligt mangelfuld eller forkert forkyndelse i sognekirken; børnefamiliers ønske om en mere afslappet og børnevenlig gudstjenesteform. De fleste ikke-grundtvigske fri- og valgmenigheder hørte hjemme i en af tre hovedgrupper: Den *lavkirkelige* gruppe i tilknytning til Luthersk Mission havde 23 frimenigheder,²⁷ og selvom Luthersk Mission stadig de fleste steder virkede som en missionsforening i folkekirken, var frimenighedsbevægelsen inden for denne forening dog ret markant. Da bevægelsens generalsekretær Jens Ole Christensen trådte af for at blive sognepræst på Østerbro, kommenterede bevægelsens organ på lederplan, at man burde finde en generalsekretær, der i mindre grad var orienteret mod folkekirken (Tro og Mission, nr.17). Den *kirkeligt-konservative* gruppe tilknyttet Evangelisk Luthersk Netværk bestod af 7 valgmenigheder og 12 frimenigheder.²⁸ Den *karismatisk-menighedsorienterede* kirkelege gruppe tilknyttet Dansk Oase bestod af 7 valgmenigheder og 7 frimenigheder.²⁹

26 <http://www.friegrundtvigske.dk/menigheder/valgmenigheder>.

27 <http://www.dlm.dk/lm-lokalt>.

28 <http://luthersk-netvaerk.dk/menighedsnetvaerk/medlemmer/>.

29 <http://www.danskoase.dk/faellesskaber/find-menighed/>.

Epilog

Artiklen begyndte med Christiansfeldts ærefulde udnævnelse til kulturarv. Af verdens oprindeligt 30 brødremenighedsbyer, hvoraf de 24 stadig har et fungerende menighedsliv³⁰, er Christiansfeld den mest velholdte. Artiklen slutter med en anden historie, der på nogle måder ligner. I verden har der siden 1500-tallet været et forholdsvis lille antal lande i Nordeuropa med en stærk, i perioder enerådende, luthersk kirkeform. Danmark er et af dem, men i hvor høj grad den lutherske arv er velholdt, og i hvilken grad der overhovedet er grund til at fejre den ved det snart kommende 500-års-jubilæum, var der delte meninger om. Uddannelses- og forskningsminister, Esben Lunde Larsen, mødte kritik, da han fik en bevilling på 5 millioner kroner til forskning i reformationens betydning for det danske samfund på finansloven (Kr.D. 15/10). Hvordan reformationsjubilæet i øvrigt kommer til at blive fejret i kirke, kulturliv og dansk forskning, vil de kommende års oversigter sikkert komme til at fortælle nærmere om.

30 J. Bøytler: *Gribe og begribe. Liv og tradition i Brødremenigheden*, Christiansfeld 2015, side 64f.